

Tiết 2

II - CÁC CUỘC NỔI DẬY CỦA NHÂN DÂN

I - Mục tiêu bài học

Xem mục tiêu chung của bài.

II - Những điều cần lưu ý

1. Hướng dẫn HS hiểu rõ những nguyên nhân làm cho các tầng lớp nhân dân dưới triều Nguyễn lâm vào cảnh khổ cực.

2. Nêu và phân tích các cuộc nổi dậy chống triều Nguyễn ở nửa đầu thế kỉ XIX diễn ra từ Bắc chí Nam, từ đồng bằng đến trung du, miền núi đã tập hợp đông đảo quần chúng tham gia, chia mũi nhọn vào chính quyền nhà Nguyễn từ trung ương đến địa phương.

3. Ý nghĩa lịch sử của các cuộc nổi dậy.

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài giảng

Lược đồ các cuộc khởi nghĩa nông dân thời Nguyễn nửa đầu thế kỉ XIX.

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

GV nên nhắc lại tóm tắt bài học trước, sau đó chuyển sang giới thiệu nội dung bài mới.

2. Dạy và học bài mới

– Về những nguyên nhân dẫn đến đời sống khổ cực của nhân dân, GV hướng dẫn HS nêu rõ : nạn cướp đoạt ruộng đất của địa chủ, nạn quan lại cường hào tham nhũng, chế độ tô thuế và lao dịch khắc nghiệt..., làm cho kinh tế nông nghiệp nước ta dưới thời Nguyễn bị phá sản nghiêm trọng. Thêm vào đó, nạn ôn dịch, bão lụt xảy ra thường xuyên làm cho ruộng đồng bỏ hoang, xóm làng xơ xác, nông dân lưu vong, phiêu tán. Đó là "bức tranh" khái quát của thực trạng xã hội thời Nguyễn mà nạn nhân là hàng chục triệu nông dân và nhân dân các dân tộc.

– GV sử dụng lược đồ, hướng dẫn HS trình bày : Trong cục diện đấu tranh chống triều Nguyễn, các cuộc nổi dậy của nông dân ở miền xuôi và của các dân tộc ở miền núi thường có sự liên kết, phối hợp với nhau, không chỉ bó hẹp trong một địa phương mà lan rộng ra nhiều vùng lân cận. GV cần nhấn mạnh rằng, đây không chỉ là cuộc đấu tranh của một tộc người mà thường có sự tham gia đông đảo của nhiều tộc người khác nhau trong cộng đồng Việt Nam.

– Về ý nghĩa của các cuộc nổi dậy : Cuộc đấu tranh của nông dân và nhân dân các dân tộc chống triều Nguyễn liên tục, quyết liệt trong hơn 50 năm, xét

cho cùng là nhằm chống lại sự huỷ hoại tiềm lực dân tộc của nhà nước phong kiến. Các tầng lớp bị trị không thể cam chịu chết dần, chết mòn vì đói rét, bệnh tật, đã vùng lên tìm lối thoát cho sự sống còn của bản thân mình, cũng là đấu tranh cho sự tồn tại của xã hội, là bảo vệ sự sinh tồn và thực lực của dân tộc. Thêm nữa, cuộc đấu tranh không mệt mỏi của nông dân và các dân tộc chống áp bức, cường quyền dưới chế độ phong kiến nhà Nguyễn đã góp phần củng cố khối đoàn kết thống nhất của cộng đồng dân tộc Việt Nam.

3. Gợi ý trả lời câu hỏi kiểm tra cuối bài

GV gợi ý cho HS liên hệ với nội dung mục II trong SGK, kết hợp với sử dụng lược đồ để trả lời.

V - Tài liệu tham khảo

(Về đời sống nhân dân dưới triều Nguyễn) :

1. Phản ứng của dân chúng về chế độ lao dịch khắc nghiệt được thể hiện qua một bài về lưu hành dưới triều vua Tự Đức :

*"... Bắt dân đào kênh
Đào mười thước rộng
Bốn mươi thước dài
Đo đất đếm người
Một suất đình hai thước
Bắt đào cho được
Hạn trong mười ngày
Cai phó tổng, cai thầy
Khất xin đào một tháng
Dân tình ngao ngán
Có kẻ trốn không đi
Tìm lên rú lên ri
Đào khoai mài củ chuối
Người gầy bụng đói
Chỉ còn một bộ xương
Cai phó tổng không thương
Bắt về đình nộp đập*

*Vợ con thêm nheo nhóc
Chông lại phải phu phen
Muốn vạch cả trời lên
Kêu gào cho hả dạ...".*

2. Một bài về khác, cũng dưới triều vua Tự Đức, phản ánh tình trạng đói khát, lưu vong của nông dân :

*"... Cơm thì chẳng có
Rau cháo cũng không
Đất trắng xoá ngoài đồng
Nhà giàu niêm kín cổng
Còn một bộ xương sống
Vợ vất đi ăn mày
Ngồi xó chợ lùm cây
Quạ kêu vang bốn phía
Xác đầy nghĩa địa
Thây thối bên cầu
Trời ảm đạm u sầu
Cảnh hoang tàn đói rét
Dân nghèo cùng kiệt
Kẻ lưu lạc tha phương
Người chết chợ chết đường
Trừ bụng lòng lang dạ thú không thương
Ai ai thấy chẳng đau lòng xót dạ
Sấn bút đây ta tả
Để giữ lại vài câu
Cho ngàn vạn năm sau
Biết cảnh tình cơ cực
Là cái thời Tự Đức".*